

Rapport om ICDP tilpasset omsorgsgivere i asylmottak.

Av Karsten Hundeide

INNHold¹:

1. INNLEDNING OM ICDP PROGRAMMET OG DETS TILPASNING TIL OMSORSGGIVERE I ASYLMOTTAK.	3
2. BAKGRUNN FOR PROSJEKTET.	6
3. GJENNOMFØRING	11
4. RESULTATER FRA EVALUERING AV GJENNOMFØRING AV ICDP OPPLAGGET I SEKS ASYLMOTTAK.	14
5. KONKLUSJON FRA PROSJEKTET	21
6. IMPLIKASJONER AV FORSKNINGSPROSJEKTET	25
7. AVSLUTTENDE KOMMENTAR.	28
8. APPENDIKS	27

¹ Prosjektet er finansiert av Barne- og likestillingsdepartementet. Dette er første rapport fra videreføringen av prosjektet. De som har deltatt i prosjektet er: Karsten Hundeide (prosjektleder), Michael Hundeide (evaluering), Dragana Tosinovic (trener) og Ylva Snekkvik (prosjektkoordinator). Det vil følge en mer utfyllende rapport basert på et større antall intervjuer som vil gå i mer detalj omkring både veiledernes og foreldrenes opplevelse og oppfatninger av både asylsituasjonen og deres deltakelse i ICDP møtene. Ansvarlig for denne rapport: Karsten Hundeide

1. Innledning om ICDP Programmet og dets tilpasning til omsorgsgivere i asylmottak.

Kort oppsummering

Dette er en rapport over en utprøving og evaluering av hvordan ICDP Programmet kan justeres og tilpasses omsorgsgivere i asylmottak. Programmet ble gjennomført i fem asylmottak i forskjellige deler av landet med 10 veiledere og 26 foreldre. Første steg i denne prosessen var opplæring av ICDP veiledere. Disse ble hovedsakelig rekruttert blant de ansatte på mottakene. Deretter ble programmet gjennomført i 12 ”sensitiveringsmøter” med foreldre i asylmottak. Gruppene ble ledet av to veiledere, en med etnisk minoritetsbakgrunn og en med norsk bakgrunn.

Før, under og etter gjennomføring ble prosessen evaluert gjennom intervjuer og observasjon. Foreldrene og ansatte på mottakene ble intervjuet om hvordan det er å leve med barn i mottak og om deres opplevelse av å delta i ICDP grupper.

Resultatet fra denne undersøkelsen var udelt positiv både når det gjelder foreldrenes og veilederens opplevelse av verdien og betydningen av kurset. I tillegg til bevisstgjøring om grunnleggende forhold ved omsorg for barn og andre, ble disse møtene også en attraktiv og frivillig møteplass for barnefamilier på mottaket der de kunne snakke sitt eget språk, dele kulturelle erfaringer og bygge bro til det norske samfunnet slik at kurset også ble et bidrag til deres fremtidige integrering. (Se side 21-23 for konklusjonen fra prosjektet.)

Hovedkomponentene i programmet.

For at denne rapporten skal kunne leses av personer uten spesiell kunnskap om ICDP, gis først en kort innledning om Programmet og hvordan det er tilpasset til omsorgsgivere i asylmottak.

ICDP² er et enkelt samfunnsorientert program som har som målsetting å understøtte og fremme psykososial omsorgskompetanse hos omsorgsgivere og mennesker som har ansvar for barn. Programmet er ”community based”³ og rettet mot barns omsorgsgivere.

² ”ICDP” står for ”International Child Development Programme”. Det kan lett oppstå forvirring her fordi forkortelsen ICDP brukes både på ICDP Programmet som er beskrevet i denne rapporten, men det brukes også på stiftelsen ICDP. I tillegg til den internasjonale stiftelsen som arbeider med prosjekter i forskjellige land, er det også dannet en norsk organisasjon som koordinerer prosjekter i Norge. Hovedkontoret for ICDP er i Oslo: Anne Mariesvei 14B, 0373 Oslo. E-mail: icdp@icdp.no. Web-adresse: www.icdp.info, www.icdp.no

³ ”Community” betyr i denne sammenheng lokalsamfunn. ”Community based” betyr da at det er et program der en benytter lokale ressurspersoner som kjenner lokalsamfunnet og som kan tilpasse innholdet i programmet til de typiske situasjoner og utfordringer som målgruppen opplever. I dette prosjektet betyr det for eksempel at vi benytter personale i asylmottak og personer med samme etniske bakgrunn som målgruppen slik at foreldrene kan snakke sitt eget språk i møtene. Dette har vist seg å være avgjørende.

Det betyr at vi i stor grad benytter ressurspersoner i lokalmiljøet og ansatte i kommunen som utgangspunkt for opplæring. Disse blir trent opp som veiledere i ICDP Programmet. Veilederne har som oppgave å lede sensitiviseringsgrupper for foreldre og for omsorgsgivere i forskjellige institusjoner for barn, for eksempel asylmottak.

De viktigste komponentene i ICDP Programmet er følgende:

1. Omsorgsgivers oppfatning av barnet (barnet som person) – det positive bildet av barnet
2. Åtte temaer for godt samspill og de tre dialoger mellom omsorgsgiver og barn
3. Prinsippene for sensitivisering av veiledere og omsorgsgivere
4. Prinsippene for implementering – rammebetingelser for gjennomføring
5. Opplægg for spesielle målgrupper

Målsettingen med ICDP Programmet er først og fremst å påvirke kvaliteten av kontakt og samspill/relasjon mellom omsorgsgiver, vanligvis foreldre, og barn, og til dette formål har vi utformet åtte temaer for godt samspill(1), som vi også har forkortet til ”tre dialoger mellom omsorgsgiver og barn(2) som utgjør selve kjernen i ICDP programmet.. Selve gjennomføring av programmet skjer vanligvis i 10-12 ukentlige ”sensitiviseringsmøter” på vanligvis 2 til 3 timer. Disse ledes av to veiledere, en med samme etnisk og språklig bakgrunn som foreldrene, og en veileder med norsk bakgrunn som kan være knyttet til asylmottaket eller hjelpeapparatet.⁴

ICDP Programmet har utformet varianter tilpasset forskjellige målgrupper – omsorgsgivere og barna deres i asylmottak er en av dem.

Tilpasning av ICDP programmet til asylmottak.

Som nevnt benytter vi i asyl og minoritetsvarianten personer med samme etnisk og språklige bakgrunn som veiledere. Dette er et meget viktig poeng fordi det muliggjør at *deltakerne kan snakke sitt eget språk i sensitiviseringsmøtene*. I tillegg er det også en norsk veileder som fungerer som brobygger til det norske samfunnet, og som bidrar til forberedelse, gjennomføring, rapportering og evaluering av møtene.

Hovedpoengene i denne tilpasningen er svært lik den som er benyttet overfor omsorgsgivere med migrasjonsbakgrunn (se rapport 2007). De er følgende:

- Personer med etnisk minoritetsbakgrunn og norsk bakgrunn blir lært opp som ICDP veiledere.
- Veilederen med minoritetsbakgrunn leder foreldregruppene på morsmålet.
- Den etniske norske veilederen deltar som støtte og brobygger til norske verdier og forhold.

⁴ Sensitiviseringsmøter er de møter som holdes med foreldre og omsorgsgivere. I ICDP Programmet står ”sensitivisering” som motsetning til ”instruksjon” dvs. en *deltakende* tilnærming der omsorgstemaene aktiveres og ”siles” gjennom deltakernes egen personlige og kulturelle erfaring, ikke som pådyttende instruksjon.

- Veilederne rekrutteres både fra det lokalmiljø, asylmottak og fra hjelpeapparatet.
- Foreldregruppene gjennomføres en gang i uken i 12 uker, og møtene varer i ca. to timer.⁵
- Møtene har en fast struktur og agenda som er nedfelt i en egen manual der foreldrenes egenaktivitet og rapportering av observasjon og hjemmeoppgaver er sentral.
- Agendaen for de forskjellige møter er først og fremst ICDP temaene, i tillegg kommer temaer om kulturforskjeller, om norsk barneoppdragelse i forhold til deres egen, tilpasning til den norske virkelighet – typiske vanskeligheter, problemer med å leve i asylmottak, hvordan fremme mestring i deres situasjon
- De får alle et deltakerbevis som de kan bruke i sin CV

Andre viktige poeng:

ICDP gruppene ledes ut fra en myndiggjørende og aktiverende pedagogikk

Dette er et viktig poeng fordi denne type programmer vanligvis blir kritisert for å være etnosentriske og at de pådytter norske verdier. Når det gjelder ICDP programmet er dette ikke tilfelle, det er i høy grad deltakerne som uttrykker sine erfaringer og som deler dem med andre fra samme kulturelle gruppe. Poenget er å reaktivere og bevisstgjøre deres egne omsorgsferdigheter i tråd med deres egen kulturelle bakgrunn. Dette skjer ved at de selv eksemplifiserer, forteller og dramatiserer grunnleggende temaer i omsorg, som for eksempel; hvordan de definerer barnet, hvordan de uttrykker kjærlige følelser overfor barnet, hvordan de veileder barnet og formidler forståelse til det, og hvordan det setter grenser – hele tiden skjer dette gjennom aktivisering av deres egen erfaring og praksis. Dette er en myndiggjørende og bevisstgjørende prosess som også kommer til uttrykk gjennom deres kommentarer etterpå.

Det er to aspekter ved denne tilnærming som bør fremheves; for det første at ICDP i hovedsak *legger vekt på å fremme de positive omsorgsferdigheter* som de allerede besitter, fremfor å korrigere det vi i tråd med norske verdier vil oppfatte som negativt. Vi legger derfor vekt på det positive – deres ressurser. For det andre, er det viktig at dette skjer i praksis, ikke bare i form av retorikk og prat, dvs. *de må selv prøve ut i praksis* de omsorgsferdigheter som diskuteres, og dette skjer i form av hjemmeoppgaver der de *skal prøve ut, observere hva som skjer og rapportere tilbake til gruppen hva de har erfart. Dette er en viktig erfaringsyklus* som bidrar til at kunnskapen personliggjøres og at det de lærer på kurset overføres til deres hverdagspraksis. I denne sammenheng benyttes en rekke forskjellige pedagogiske metoder fra videofeedback, bruk av bilder og fortellinger, til dramatisering.⁶

⁵ Grunnen til at programmet er rettet imot foreldre er først og fremst fordi enhver langsiktig forbedring av barnas situasjon nødvendigvis forutsetter at barnas permanente omsorgsgivere har et godt og utviklingsfremmende forhold til sine egne barn.

⁶ Se ICDP manual: K. Hundeide (2007): Innføring i ICDP programmet. (ICDP stiftelsen)

Mer generelt; det benyttes en myndiggjørende og aktiverende pedagogikk som retter seg mer mot *mestring og fremtiden* enn mot korreksjon av fortiden. Dette gjelder også i forhold til traumer og de negative erfaringer mange bærer med seg fra sitt hjemland. ICDP Programmet begrenser seg i denne sammenheng til å forholde seg sensitivt forstående og empatisk til deres fortellinger uten å gå inn i en dypere terapeutisk prosess. Det som vektlegges er *mestring og aktivering av optimisme og en positiv definisjon av deres situasjon og muligheter*. Et viktig redskap i denne forbindelse er sensitiviseringsmøtene (se side 22):

For mer inngående innføring i ICDP Programmet henvises det til innføringsmanualen og til boken "Ledet samspill fra spedbarn til skolebarn" (Vett og Viten 2000).

2. Bakgrunn for prosjektet.

Etter oppfordring fra Barne- og likestillingsdepartementet, har ICDP stiftelsen foreslått implementering av ICDP Programmet overfor omsorgsgivere som lever i asylmottak. Dette skjedde i følgende tre faser:

1. Forprosjekt med intervju og deltakende observasjon av asylmottak og dets beboere og ledelse (avsluttet i februar 2007).
2. Utprøving av ICDP Programmet på en begrenset gruppe asylmottak og med opplæring av nøkkelpersoner som vil videreføre programmet. Denne del vil også ha evaluering og korrektiv tilpasning som en viktig side. Målsettingen er å komme frem til en tilpasset variant av ICDP som synes å fungere i denne sammenheng. (avsluttes høst 2008)⁷.
3. En større gjennomføring av den tilpassede varianten i flere asylmottak med opplæring av et team fagpersoner knyttet til asylmottak. Disse kan senere bli trenere, og utdanne nye veiledere. Også i denne delen vil det være viktig å ha både en løpende evaluering før og etter intervensjonen. Disse gruppene vil inngå i evalueringen av Program for foreldreveiledning som pågår fra 2007 – 2010.

Forprosjektet ble avsluttet 2007, og skulle sette rammen for den videre gjennomføring. Det er derfor viktig at vi ser på noen av konklusjonen fra dette prosjektet:

Rapport fra forprosjektet.

Som det fremgår fra tidligere rapport er det en serie forhold som gjør asyloppholdet belastende for beboerne (M.Hundeide 2007). Det er belastning fordi en savner de kjente omgivelsen, familien, venner og skikkene fra hjemlandet som skaper trygghet. På den annen side savner en forutsigbarhet – hva vil skje videre med meg og mine barn? Hva vil beslutning fra UDI bli? Når får jeg svar? Kontrollen over ens liv svekkes. I tillegg oppleves innestengthet, maktesløshet og handlingslammelse, noe som igjen kan skape en

⁷ Prosjektet er per 11.11.2008 nesten avsluttet. Alle mottakene har fullført alle 12 møter med foreldrene, og 8 av 10 veiledere har sendt inn loggbok, og er nå sertifisert som ICDP veiledere. Vi har kontakt med de 2 andre, og venter på loggbok fra dem. Rapporten fra evalueringen av prosjektet vil forligge 31.12.2008.

følelse av håpløshet, resignasjon og depresjon hos mange asylsøkere som blir i asylmottak over lenger tid. Dette er en naturlig reaksjon på deres vanskelige og uforutsigbare livssituasjon.

Effekten av den uavklarte ventingen, samt det å være prisgitt asylmottakets reglement og institusjonelle miljø, som en bare delvis forstår. Ikke minst at en fratras muligheten til å kunne arbeide og brødfø sin egen familie... alt dette skaper en situasjon av utrygghet og stress, umyndiggjøring og avmakt.

For personer som ikke selv har opplevd liknende situasjoner, er det nok vanskelig å forestille seg hvor psykisk belastende det er, å leve i en slik eksistensiell "limbo" som asylfamiliene (og de enslige asylantene) ofte gjør i årevis. Ikke vet de noe om hva som kommer til å skje i fremtiden, en usikkerhet de lever med samtidig som de ser barna sine vokser opp i en fremmed kultur, der de verken kan språket, har arbeid, verdighet, eller råderett over eget liv. I tillegg er det også en stor andel av dem som sliter med grusomme minner fra fortiden.

Svekkelse av omsorgsevne - neglisjering.

Fra annen forskning vet vi at i slike situasjoner vil også foreldrenes overskudd til nærhet og sensitiv kontakt med sine barn reduseres. Foreldrene trekker seg gjerne tilbake, og barna kan lett oppleves som en belastning (se "Innføring i ICDP"). Det er i slike situasjoner at *neglisjering* av barn lett kan skje. *Neglisjering er ikke det samme som traumatisering gjennom overgrep eller mishandling, det er en mer skjult emosjonell tilbaketrekning av nærkontakt og fra bekræftende kommunikasjon med barna der ingen svarer på barnas utspill, noe som igjen kan føre til at barna ender opp i en tilstand av kontaktløshet, passivitet og depresjon.*

I en slik situasjon kreves et tiltak som gir støtte og hjelp til både foreldre og barn. Omsorgsgivere må få hjelp til å komme ut av passivitetet, og til å komme i gang med aktiviteter som leder deres oppmerksomhet mot andre mer optimistiske sider av virkeligheten, og det er her ICDP Programmet har sin styrke.

Som nevnt er ICDP Programmet et program rettet imot foreldre og omsorgsgivere som bygger på en aktiverings- og myndiggjøringspedagogikk dvs. at det er foreldrene som selv i grupper utfører observasjons- og utprøvningsoppgaver i forhold til samspill med egne barn, og disse erfaringer deles så med andre deltakere i samme situasjon. Dette fører til en utveksling og en bevisstgjøring av egne omsorgsferdigheter der en legger vekt på de positive ferdigheter som de allerede mestrer og som praktiseres i deres kultur. Dette oppleves av de fleste som en meget berikende og engasjerende prosess som ikke bare aktiverer og bevisstgjør deres forhold til egne barn, men som også skaper selvtillit, kontakt og nettverk med andre foreldre i samme situasjon. Selskaplighet er en del av dette. For mange foreldre med minoritetsbakgrunn har dette vært en fritidsstund fra den daglige rutinen som de ser frem til hver uke – et engasjerende lyspunkt i hverdagen. (Se prosjektrapporter: "ICDP for foreldre med minoritetsbakgrunn" (2005), og "ICDP for foreldre med minoritetsbakgrunn med barn i barnevernet" (2007)). Dette er også den

entydige tilbakemeldingen vi har fått fra foreldre og mottaksansatte som har deltatt på pilotprosjektet for implementering av ICDP programmet på asylmottak i 2008.

Spørsmålet er så hvordan kan ICDP justeres slik at det anvendes og tilpasses asylsøkere i mottak. Ut fra den forundersøkelsen som allerede er gjennomført, har vi konkludert følgende:

- Det første spørsmålet er *hvem er målgruppen for ICDP Programmet?* Dette er naturlig nok foreldre/omsorgsgivere og deres barn i asylmottak, men i tillegg er det viktig at personalet i asylmottakene får en innføring i ICDP og i de psykososiale betingelser som må være tilstede både for barn og voksne for at de skal kunne leve i en asylsituasjon⁸. Særlig viktig vil det være at barneansvarlig ved hvert mottak får en opplæring i ICDP Programmet som tilsvarer veiledernivå.
- ICDP Programmet må derfor, innenfor rammen av hva som er mulig, justeres og ta opp temaer (til bearbeidelse og handling) som er nevnt i rapport fra forprosjektet (M.Hundeide 2007). De er følgende:
 - ❖ Foreldres resignasjon og depresjon som følge av uforutsigbar fremtid med opplevelse av umyndiggjøring, avhengighet, handlingslammelse og passivitet
 - ❖ Ensomhet og manglende nettverk – storfamilie
 - ❖ Manglende plass og aktivitetsmuligheter for barn i enkelte asylmottak
 - ❖ Barns problem med kontakt med venner særlig i skole- og ungdomsalder
 - ❖ Barns opplevelse av stigmatisering og avvising som asylbeboer og når de ikke kan leve opp til norske standarder materielt (merkeklær med mer)
 - ❖ Vanskeligheten med å forklare barn hva som har skjedd
 - ❖ Vanskelighet med å oppmuntre og lede barna når en selv er deprimert
 - ❖ Statustap hos særlig menn
 - ❖ Hjelpeløshet og usikkerhet i forhold til norsk språk og kultur
 - ❖ Usikkerhet vedrørende forskjeller i oppdragelsesnormer og kulturelle oppfatninger osv i forhold til norske verdier og normer.

Dette er viktige spørsmål som kan få en viss lindring gjennom å utveksle erfaringer og diskutere mulige løsninger – ut fra deres egne forutsetninger. *Selv om ikke alle disse problemer kan løses, er det hjelp for foreldrene å kunne snakke om det og utveksle erfaringer. I en viss grad kan dette skje i ICDP gruppene.*

- Som det fremkommer i rapport fra forprosjektet, har småbarn og barn i skole- og ungdomsalder forskjellige problemer, og siden ICDP Programmet i utgangspunktet er justert til yngre barn, er det viktig å vurdere hvordan det kan tilpasses til eldre barn og deres problemer i forhold til norske (ungdoms)verdier

⁸ Under UDIs. ”reglement for statlige mottak” spesifiseres driftsbetingelser og økonomisk kontroll, mens psykososiale forhold nevnes bare i generelle vendinger som at ”Mottaket skal ivareta og gi vekstmuligheter for beboernes individualitet, tilhørighet og mestringsevne. Tilbudene skal ha en nøktern, men forsvarlig standard.” (Sitat fra reglementet)

og ikke minst deres problemer med å få norske venner. Et opplegg for ICDP tilpasset ungdom er nå under utvikling.

- Intervjuene med foreldrene viser også at de opplever betydelige kulturforskjeller i holdning og oppdragelse av barn generelt. Dette er et viktig tema som bør inkluderes i programmet slik at ICDP programmet også blir et forum for bevisstgjøring og dialog om barn og barneoppdragelse i en kryss-kulturell sammenheng. På den måten kan ICDP også bli et viktig redskap i integreringen av deltakerne.
- ICDP Programmet er særlig relevant i en asylsammenheng fordi det bidrar til å styrke forholdet mellom foreldre og barn som ofte kan svekkes i en slik situasjon. Det skjer for ofte at en utelukkende fokuserer på barna ved å bringe inn terapeuter og aktivitetører som skal leke og aktivisere barna mens foreldrene ser på. Dette er ok i begrenset grad, men, i et langsiktig perspektiv, er det foreldrene som har det reelle ansvaret for sine barn, og derfor er det viktigere å aktivere foreldrene i forhold til barna. Ikke bare vil dette ha en langsiktig effekt på barna, det vil også være en hjelp for foreldrene til å komme ut av sine passive situasjon og møte andre asylforeldre og dermed begynne en mer aktiv mestrings- og tilpasningsprosess.
- For at dette skal skje, er det ikke nok med ICDP. Det kreves tiltak som åpner opp for relevante aktivitets- og kontaktmuligheter for foreldrene i asylmottaket. Det er viktig å være klar over at asylbeboeres tilstand og problem ikke bare er et utslag av deres individuelle holdninger og situasjon, det er også et utslag av *forhold hinsides dem selv som ikke så lett lar seg kontrollere*, for eksempel at de har måtte flykte og forlate sine kjente bakgrunn og familie, at de er i et fremmed land som flyktning uten sikker fremtid, at de lever i asyl, kanskje i et asylmottaket med lav standard, uten relevante aktiviteter som fører til passivitet, umyndiggjøring og tap av selvrespekt og status, som igjen påvirker barna, at vertslandet er lite innstilt på kontakt og at de derfor ender opp som en stigmatisert og isolert gruppe. Dette er strukturelle forhold eller rammebetingelser som de enkelte asylsøkere ikke kan klandres for, det ligger delvis i den vanskelige situasjonen. Derfor er det viktig at en ved siden av ICDP og tilsvarende begrensede intervensjoner også ser på slike forhold:
 - ❖ *Hvordan er de materielle forholdene i asylmottakene – rom, plass og økonomi?*
 - ❖ *Hvordan er holdningene hos personalet i asylmottaket?*
 - ❖ *Er det plass nok også til barna?*
 - ❖ *Er det lekerom og aktivitetsmuligheter for barna? (Barnbase)*
 - ❖ *Er det tilgang på barnehage? (Når begynner barna på mottaket i barnehage?)*
 - ❖ *Er det personer som har kompetanse til å fungere som barneansvarlige i mottaket?*
 - ❖ *Finnes det relevante aktivitetsmuligheter for foreldre slik at de kan komme ut av passiviteten?*
 - ❖ *Har asylbeboerne et nettverk som de kan støtte seg til?*
 - ❖ *Er asylmottaket plassert i omgivelser som har en positiv holdning til innvandrere?*

- ❖ *Finnes det lokale nettverk og foreninger som er villig til å inkludere asylbeboere?*
- ❖ *Er det kompetent personale som asylbeboerne kan snakke med om sine problemer og som kan fungere som brobyggere til det norske samfunn?*
- ❖ *Hvordan fungerer det lokale hjelpeapparatet?*
- ❖ *Kan selve asyltiden kortes ned slik at en unngår den lange og demoraliserende ventetiden med passivitet og resignasjon?*⁹

Alt dette er forhold eller rammebetingelser som kan variere og som er avgjørende for asylbeboernes tilpasning og dermed også asylmottakets kvalitet. Det er derfor viktig at en, i den grad det er mulig, både *kartlegger og påvirker* disse forhold slik at det kan skapes et bedre grunnlag for asylbeboernes tilpasning og dermed også deres evne til å ta omsorg for egne barn.

- *Vold mot kvinner i asylmottak:* Dette er et godt eksempel som viser viktigheten av å se asylsøkernes problemer i en større sammenheng og ikke falle for fristelsen å individualisere problemene. Poenget er at både menn kvinner og barn i asyl, i mange tilfeller lever i en så vanskelig livssituasjon og under rammeforhold at de aller fleste av oss ville ha vanskeligheter med å tilpasse seg. En vet fra annen forskning at dersom en får kombinasjonen med arbeidsløshet, inaktivitet, handlingslammelse og statustap særlig i forhold til ektefelle og familie, da er sjansene for voldelig atferd hos menn meget vanlig.¹⁰ Dette er et viktig poeng nå når vold mot kvinner i asylmottak har blitt et nytt tema for offentlig oppmerksomhet. *Det er viktig at en også ser på overgripernes situasjon og hvordan en kan gripe forebyggende inn i forhold til deres situasjon i asylmottak.*¹¹

⁹ Det er påfallende at det ikke forligger en sjekkliste over slike forhold som danner grunnlag for asylsøkeres tilpasning både materielt og psykologisk. Dette må være en utfordring for UDI og myndigheten i de kommende år.

¹⁰ I forbindelse med den økonomiske krisen i USA i 30 årene opplevde mange familier fra middelklassen å bli plutselig svært fattige. Enkelte klarte seg bra i denne situasjon, men der hvor det særlig gikk ut over barna, var i de tilfeller der faren var arbeidsløs og gikk hjemme uten noe konkret mål. Dette førte til voldelig atferd overfor hele familien, både partner-vold og vold overfor barna. Disse mennenes situasjon kan minne om en del fedre i asylmottak – uten arbeid, tapt selvspekt og status, handlingslammelse.

¹¹ Denne fortolkningen står i motsetning til den undersøkelsen Amnesty har gjennomført der beskyttelse av kvinnen er det eneste fokus for forebygging. En bærekraftlig løsning på dette område må også ta inn overgriperen og hans situasjon – hvordan kan den forbedres?

3. Gjennomføring av prosjektet

Målet med prosjektet var en tilpasning av selve ICDP Programmet i tråd med de anbefalinger som er skissert i rapport fra forprosjektet, og utprøving av programmet i seks asylmottak.

Dette innebar:

- a) *Opplæring av personale som ledet ICDP gruppene. Gjennomføring av en tilpasset 12-møters agenda i tråd med tidligere praksis.*
- b) *Evaluering og dokumentasjon av kvalitet av gjennomføring med henblikk på justering og forbedring av programmet*
- c) *Rapport og eventuelt manual-utforming justert til målgruppen omsorgsgivere i asylmottak*

Rekruttering av mottak og ansatte i mottak til prosjektet.

I starten av prosjektet ble 5 mottak valgt ut til å delta i prosjektet. Utvalget ble gjort på grunnlag av henvendelser fra mottak i etterkant av et foredrag om ICDP, og blant mottak som UDIs ulike regionkontor hadde utpekt som aktuelt for prosjektet. Flere av disse mottakene hadde ikke mulighet til å delta, noen av disse takket nei på grunn av ressursmangel. Deltakelsen i prosjektet var gratis, og alle utgifter for deltakerne ble dekket gjennom prosjektet. Grunnet mangel på personalressurser kunne allikevel ikke disse mottakene avse noen av de ansatte, slik at de kunne delta på kurs og holde foreldregrupper.

Andre mottak kunne ikke delta fordi de ikke hadde nok foreldre i samme språkgruppe, eller fordi det var ikke mulighet å få tak i deltakere til veilederkurset med minoritetspråklig bakgrunn, verken i mottaket eller kommunen.

(Dette kan bli en viktig problemstilling i den videre implementeringen)

Da 4 mottak var på plass, sendte vi ut en mail til alle mottak om deltakelse, og fikk rekruttert de siste 2¹²

Mottakene som deltok:

1. Setermoen
2. Sjøvegan
3. Lillesand
4. Kristiansand
5. Arna
6. Veumalleen

Ved Setermoen, Sjøvegan, Lillesand og Kristiansand ble deltakere til veilederkurset rekruttert blant de ansatte. Lillesand og Kristiansand samarbeidet om en gruppe foreldre, og det var derfor en ansatt fra hvert av mottakene som

¹² Utvelgelse av de mottak som ble i undersøkelsen har selvsagt viktige metodiske implikasjoner for de konklusjoner som trekkes for den videre implementering. Det er vel sannsynlig å anta at de mottak som har vært frivillig med i denne pilotundersøkelsen ligger kvalitetsmessig over landsgjennomsnittet på asylmottak

deltok. Ved både Arna- og Veumalleen mottak deltok en ansatt fra asylmottaket og en ansatt fra kommunen.

ICDP veilederkurs

Før kurset startet reiste en trener rundt til alle mottakene for å informere om ICDP. Dette ble arrangert som informasjonsmøter for de ansatte på mottaket. På noen mottak ble dette lagt til fellesmøter slik at alle de ansatte fikk informasjon og kunne stille spørsmål om ICDP programmet.

I tillegg fikk også alle mottakene besøk av en evaluator /forsker som gjennomførte intervjuer av foreldre og ansatte¹³ på mottakene. Poenget med denne undersøkelsen var å innhente informasjon fra asylmottakene, som kan være av relevans i forbindelse med den videre implementeringen av ICDP programmet på asylmottak. For at ICDP programmet skal ha en best mulig effekt, er det viktig at den videre implementeringen bygger på en bred forståelse av hvordan hverdagen for barn, foreldre og ansatte faktisk fortøner seg i praksis i asylmottak. Dette har også vært utgangspunktet for evalueringen.

Veilederkurset ble organisert slik:

- a) *Innføring i ICDP pluss kulturforskjeller: 3 dager - **5-7.mars***
- b) *Praksisarbeide 1: Samspill med barn med videofilming og analyse. Alle deltakerne gjennomførte dette med barn i mottak/ egne barn.*
- c) *Sensitiveringsdel med gjennomgang av temaer som er særlig knyttet til asylmottak, og grundig gjennomgang av de 10-12 møter med omsorgsgivere i asyl: 3 dager - **2-4.april***
- d) *Praksisarbeide 2: Veilederne gjennomførte 12 gruppemøter med foreldre i mottak.*
- e) *Veiledningsdag med erfaringsutveksling. Samling for å få veiledning og utveksle erfaringer fra sensitiveringsmøtene så langt. De fleste hadde gjennomført 4-5 møter i forkant – **2.juni**¹⁴*
- f) *Etter gjennomføringen sensitiveringsmøtene av ble det holdt et en *dags-seminar med der veilederne fikk uttrykt sine erfaringer og der de også fikk tilbakemelding på sin gjennomføring*– **2.september***

¹³ De ansatte som ble intervjuet var barneansvarlig, mottaksleder/ nestleder, og noen ganger også informasjonsansvarlig, dessuten ble også 3-6 familiemedlemmer/ foreldre intervjuet på hvert mottak.

¹⁴ Vanligvis skal deltakerne på veilederkurs ha 3 samlinger/veiledninger; to mens de gjennomfører foreldregruppene, og en avslutningsvis. Dette kurset hadde altså en veiledningsdag mindre enn det som er vanlig. Årsaken er tidsmangel – både hos ICDP og veilederne

Alle sensitiviseringsgruppene foregikk på mottakene slik at foreldre lett kunne delta. Det ble arrangert barnepass på noen av mottakene.

Per 1.11.2008 er har alle mottakene gjennomført de 12 sensitiviseringsmøtene med foreldre, og 8 av veilederne har levert loggbok, og har mottatt sertifisering som ICDP veiledere. Vi venter på loggbok fra de to siste veilederne, og er i kontakt med dem for å få denne tilsendt. Årsaken til forsinkelsene er bytte av jobb.

Justering av ICDP programmet til asylmottakere

1. *Utforming av opplegg/manual for justering av ICDP Programmet til asylmottak.*
Dette arbeidet er under gjennomføring (K.H) og er i stor grad basert på det tidligere minoritetsprosjektet, og fra informasjon fra asylprosjektet pluss annen forskning omkring asylmottak. Opplegget planlegges ferdig til *utprøving ved slutten av januar.*

2. *Evaluering av gjennomføring av opplegg og korreksjon*
Siden dette er et pilotprosjekt for justering av minoritetsopplegg for asylmottak er det svært viktig at en inngående kritisk evaluering gjennomføres i forbindelse særlig med punkt d ovenfor
Evalueringen vil inkludere følgende punkt:
 - Veiledere fyller ut selv sjekklister for implementering
 - Veiledere fyller ut logg-bok for hvert møte
 - Observasjoner av utenforstående evaluator for å kunne vurdere kvaliteten av gjennomføringen og hva som kan forbedres.
 - Intervju med veiledere og noen foreldre i de mottak der programmet skal gjennomføres før opplegget begynner og etter at det er avsluttet.
 - Intervju med noen foreldre/deltakere i sensitiviseringsmøtene etter at programmet er avsluttet.
 - Alle deltakere både foreldre og veiledere fyller ut et skjema der de vurderer opplegget og kommer med forslag til forbedringer.

3. *Rapport og oppsummering.*
Informasjon fra evalueringen medsammenfatning av
 - sjekklister,
 - loggbøker,
 - intervju og spørreskjema
 - observasjoner

4. Resultater fra evaluering av gjennomføring av ICDP opplegget i fem asylmottak.

Det er seks asylmottak med i undersøkelsen, og det er to kategorier av respondenter nemlig:

- ***Veiledere** som deltar i ICDP opplæringskurs. Disse er vanligvis ansatt i asylmottak*
- ***Foreldre og omsorgsgivere** som gjennomgår sensitiviseringsmøter (12 møter i tilknytning til de forksjellige asylmottak). Dette er asylsøkere som enten bor på sentraliserte asylmottak eller i desentraliserte boliger som er knyttet til et asylmottak.*

Det er fire kilder til informasjon, nemlig:

1. Intervju med veiledere
2. Anonymt skriftlig intervju med veiledere
3. Intervju med noen foreldre
4. Logg-bøker fra de 12 møtene

På neste side vil hver av disse informasjonskilder fremstilles og sammenfattes.

4. 1: Analyse av data fra deltakerne i veilederopplæring: deres oppfatning av programmet og av foreldrenes opplevelse

Resultater på fire spørsmål til veilederne om det foreløpige inntrykk av ICDP Programmet i asylmottak:

1. Hvordan er ICDP Programmet og møtene blitt mottatt av deltakerne/foreldrene i asylmottak?

Merk av på femdelte skala med X

Svært Negativt	Negativt	Nøytralt likegyldig	Godt	Svært godt
				X
				X
				X
				X
				X

Alle svarte svært positivt

Forklar nærmere:

Foreldrene setter pris på tiltaket, de gleder seg til møtene, de er glad for at de kan prate om barna sine og møter trofast opp.

2. Hva har vært det mest positive ved ICDP møtene?

Arena for samtale og for å møtes der de kan snakke sitt eget språk, vennskap, hygger og nettverksskapende, filmene på somalisk

3. Hva har vært negativt eller vanskelig?

Barnevakter, logistikk. For mange møter. Veiledere har rollekonflikt mellom å være ledere og deltaker. Det er vanskelig at det foregår på et annet språk. Vanskelig å fylle gruppene. For lite tid på møtene.

4. Har du noen forslag til forbedringer/forandringer i ICDP opplegget? I tilfelle forklar nærmere:

- *Forberede en perm med bilder som kan brukes på møtene*
- *Noen mente at veiledning bør være mer konkret og detaljert (for abstrakt?)*
- *Opplegget bør kortes litt ned. (10 møter se senere)*
- *Opplegget bør utvides, og gjøres større og dermed gi utdanningsmessig kreditt for de deltagende foreldrene*
- *Så og si alle var enige om at en trengte lengere tid på hvert av møtene*
- *Videosnuttene bør oversettes til flere språk*
- *Det bør være interkommunalt slik at en kan få fylt gruppene.*
- *En mente at man burde skille mellom nyankomne og de som har vært i asyl i lengre tid*
- * Andre mente man burde integrere asylsøker foreldre med bosatte flyktninger og evt. norske småbarnsfamilier i ICDP gruppene*
- * Det bør være egne ICDP grupper for barn og særlig ungdom (ICDP ikke bare for foreldrene i asylmottak, men også for barna og ungdommene i asylmottak!)*

Dette er ytringer fra forskjellige deltakere som ikke nødvendigvis er representative for alle deltakerne.

4.2: Anonymt skriftlig intervju av veiledere: Hva ville du ha formidlet til UDI om nytten av å bruke ICDP i asylmottak?:

- 1. Deltaker:** *Vil anbefale UDI å bruke programmet. Bør brukes som fast innføring på asylmottak. De aller fleste vil trenge det.*
- 2. Deltaker:** *Nyttig program, lærerikt for både foreldre og ansatt i asylmottak. Må være frivillig. Viktig at de følger med ressurs i form av penger og tid til dem som skal gjennomføre det. Dette er et foreldreveiledningsprogram ikke et formanings-program **derfor bør ikke kjønnslemlestelse og tvangsekteskap inn i dette programmet, det bør komme i andre fora!***
- 3. Deltaker:** *Bør inngå som et fast program i mottakene. Alle foreldre vil ha stort utbytte både av opplærings- og den sosiale delen. Det er attraktivt når det er frivillig... Mange ønsket at det skulle tilbys kontinuerlige ICDP kurs. Det må gis økonomisk støtte for at det skal kunne gjennomføres*
- 4. Deltaker:** *ICDP er et tiltak for omsorgsgivere i mottak. Vi har sett tydelige resultater i form av bedre samspill foreldre/barn. Dette har vi også fått fra*

helsesøster. Kurset gir foreldrene en arena for å kunne være sammen, dele råd og bekymringer. Midler må tilføres. Koordinering med nærliggende mottak

5. **Deltaker:** *Bør ha kontinuering ICDP program på mottakene. Nok ressurser. Noen foreldre kan være redd for å uttrykke seg foran dem som jobber med sensitive saker (asyl-ledelsen) – kompatibilitet.*
6. **Deltaker:** *UDI og ICDP bør jobbe sammen for å ha faste kurs til alle familiene i mottaket. ICDP viktig for beboernes fremtid. ICDP sørger for barnas trygghet i asylmottak.*
7. **Deltaker:** *Veldig nyttig informasjon. Men det krever tid og anstrengelse for å gjøre godt arbeide. Jeg har fått tilbakemelding fra foreldrene at de koste seg og at de fikk nyttig informasjon som gjør deres hverdag lettere... Denne informasjon bør også gis til ungdom i asylmottak. UDI bør involvere seg på en positiv måte og gi støtte.*
8. **Deltaker:** *ICDP er en nødvendig introduksjon til det norske samfunn. Programmet er bra som det er, men kunne vært komprimert litt med heller lengre tid på hvert møte. Jeg tror foreldre er mer mottakelig for veiledning når de fortsatt er nye i Norge. Hverdag blir mer forutsigbar når de kjenner systemet. Men det trengs tilstrekkelig ressurser for gjennomføring av ICDP. Kommunene bør få overføringer i form av tilskuddsordninger. Det er overraskende å oppleve hvor stort behovet det har vært for dette.*
9. **Deltaker:** *Bra tiltak for å styrke familien og foreldrenes mestringsevne i en ny utfordrende situasjon. En meningsfull aktivitet i en ellers tom hverdag. Viktig med fokus på barna. Det er også oppklarende i forhold til kulturforskjeller og ulike oppdragelsesmodeller. Fint å lære av hverandre. Viktig arena for nærhet og nettverksdannelse – ut av isolasjonen. **Endelig et tema der alle ønsker å delta og som skaper engasjement!***

Det er viktig å merke seg at disse svarene ble gitt anonymt.

4.3: Analyse av spørreskjema om gjennomføring av de 12 møtene

Hver enkelte deltaker på kurset fikk i oppgave å gå gjennom selve agendaen for de 12 møtene og *angi i hvor stor grad de har lyktes i å gjennomføre denne planen i praksis* (Svar fra 4 av 5 grupper):

- a) De aller fleste synes å ha gjennomført følgende møter og temaer tilfredsstillende (5 og 4):
- *De første møtene om foreldrenes betydning,*
 - *Den emosjonelle dialogen*
 - *Kulturforskjeller*
 - *Sette grenser på en positiv måte*
 - *2 av 4 gjennomførte temaene i den meningskapende dialogen bra*
 - *2 av 4 tok også opp temaet ungdom tilfredsstillende*
- b) De temaer som ikke synes å bli helt tilfredsstillende dekket (3) er følgende:
- *Fokusering og mening*
 - *Hjelp barnet å planlegge steg for steg*
 - *Ungdom (2 av 4)*
- c) **Konklusjon:**
Selv om flere hadde problemer med temaene planlegging og mening, er likevel helhetsinntrykket at de har gjennomført opplegget slike det er beskrevet i agendaen som ble utdelt. Det er likevel et forholdsvis trangt program med begrenset tid til for eksempel et så stort tema som ungdom.

4.4: Inntrykk fra intervju med foreldrene

A. Opplevelse av livet ved asylmottak

Mange foreldre opplever følgende:

- Usikkerhet p.g.a. skiftende asylmottak
- Noen med svært dårlig kvalitet – ”som å være i fengsel, urenslig, rene helvete...”¹⁵
- Det største problem er savnet av familie og venner
- Sjokk å bli alene, er vant til storfamilie – ingen henvender seg
- Har ikke besøkt en eneste norsk familie – mangler kontakt
- Barna opplever som om de er i fengsel – de lengter hjem
- Livet i et asylmottak er tomt og meningsløst – ingenting å se frem til
- Uforutsigbarhet vet ikke hva og når noe skal skje

Dette vil bli mer inngående behandlet i rapporten fra evalueringen av prosjektet.

¹⁵ Dette var asylmottak som de tidligere har vært i like etter ankomst til landet. Denne karakteristikken gjaldt ikke de asylmottakene som var med i denne undersøkelsen.

B. Foreldrenes opplevelse av å delta i ICDP møter:

Etter å ha analysert noen intervjuer med foreldre som har gjennomgått ICDP kurset kan konklusjonen sammenfattes i følgende sitater:

- *De gir en usedvanlig positiv tilbakemelding - ”....alt var topp”*
- *Viktig å lære om kulturforskjeller, ”lære å være mor i en ny kultur”*
- *Lydighet var viktigst i min kultur: ”Jeg ønsket ikke å diskutere, og han skulle høre på meg. Han skulle gjøre det jeg sa. Men etter dette kurset så ser jeg forskjellen. At barn skal leve som barn, og at de skal få rom til å snakke om sine følelser. Og jeg har lært meg å være aktiv for å høre hva dem sier...”*
- *Regulering uten forklaring var vanlig: ”Før sa jeg nei nei uten forklaring. Men etter jeg har vært på det kurset så inviterer jeg han til samtale så forklarer jeg vår økonomi, og for det andre sier jeg: Hva tror du de andre søsknene dine vil føle hvis jeg gir deg det, og de ikke får noe. Dermed får han en forklaring og en bedre forståelse.... I stedet for bare å si nei, forsøker jeg å forklare situasjonen....”*
- *Hva er særlig viktig i kurset som du husker? Hun synes særlig det som går på regulering og samarbeid med barna er det viktigste.*
- *”...Det er en ting, og det er å være aktiv og mer til stede overfor barna. En annen ting er dette med å planlegge, og det å gjennomføre eller fullføre ting... om det er en samtale, en veiledning osv. At dette skal fullføres og at du skal komme til et mål, det er veldig viktig. At det skal planlegges. Det er en ting som jeg ikke var noe særlig flink på før. Og jeg ser resultatet nå, og det at en ikke skal gi opp...”*
- *”I tillegg skulle jeg ønske at kurset ble utvidet, slik at alle får dette tilbudet også de som kommer fra Afghanistan og Russland ”*
- *Hva de savnet? ”Det eneste jeg savnet er når ungene blir litt større, og så får de litt større nettverk, og det nettverket blir en helt annen kultur – det er en utfordring.”*
- *”Det eneste jeg kan gi som tilbakemelding på det spørsmålet er å takke. Det var et givende kurs, og vi har lært så mye, og i tillegg var det på vårt morsmål, og det var ingenting som vi manglet, eller som vi tenkte på. Alt tok vi inn, det eneste nå er jo å gjennomføre alt det vi har lært. Om vi gjennomfører dette får barna en kjempeutvikling, og vi foreldrene vi får jo mindre jobb! Nå er det opp til hver enkelt å gjennomføre. Jeg håper også at andre asylsøkere får tilbud om dette kurset på sitt eget språk. Det er veldig positivt.”*

Dette er inntrykk fra et begrenset antall intervju med foreldre i to asylmottak

4.5: Analyse av veiledernes loggbøker over de 12 møtene.

Enkelte av logg bøkene gir et meget grundig bilde av hva som har skjedd på møtene der de har tatt utgangspunkt i de kritiske spørsmål som skulle besvares for hver gang, andre er mindre inngående... Alle synes å ha forberedt seg godt til hvert møte og har skrevet sin egen agenda basert på manualen som ble utdelt.

Stort sett så bekrefter loggbøkene de inntrykk som en ellers har fått og som er summert opp ovenfor. En del viktige momenter kommer frem fra de loggbøkene som er mest detaljerte. De er følgende:

- De viser at deltakerne ble svært engasjert i de fleste temaene
- Særlig synes det som om diskusjon av kulturforskjeller i oppdragelse har engasjert dem sterkt. Noen mente dette temaet bør komme tidligere i opplegget. Svært opptatt av forskjell og likheter med norsk barneoppdragelse.
- I den forbindelse fremhevet de at det i deres hjemland (i dette tilfelle Irak) er *store kjønnsforskjeller i hvordan de forskjellige temaene kommer til uttrykk*. For eksempel nevnte de at fysisk berøring og kontakt var mer naturlig for kvinner, ikke for menn. Vanskelig for menn å vise kjærlighet åpent overfor barna. Det er tradisjonelle rolleforskjeller i oppdragelsen, og den er også forskjellig overfor gutter og jenter ... (se Kagiticibaci 1906).

I en loggbok gis det et rørende eksempel på hvordan en far omsider uttrykker sin kjærlighet for sin funksjonshemmede sønn – ”noe som gjorde sønnen så glad at han strålte!”

- De fleste vurderte tradisjonell barneoppdragelse som mer tilbakestående (!), likevel *fremhevet de at respekt og lydighet overfor foreldre er viktig*, og at respekt først fremst oppnås gjennom hard disiplin. De var i den forbindelse opptatt av hvordan norske foreldre klarte å oppnå respekt uten at barna ble redde! I deres hjemland var *skremsel svært vanlig for å få barna til å vise lydighet*. ”Fysisk avstraffelse var ofte bare en klaps...”
- Fysisk avstraffelse ble inngående diskutert og at dette ikke var tillatt i Norge.
- Var svært opptatt av *positiv grensesetting med forklaring og regulering*
- En av gruppene mente at *disse møtene bør kombineres med hjemmebesøk* slik at en får inntrykk av forholdene i hjemmet og hvordan disse temaene blir gjennomført i praksis.

- Flere fremhevet at *12 møter var alt for lite, det bør være en oppfølging* – i motsetning til hva en del veiledere har hevdet i intervju (se 1.4). Dette er nok mer en gjenspeiling av foreldrenes oppfatning slik den fremkom under møtene enn de travle veiledernes mening. I loggboken foreslås det at det utformes et *oppfølgingshefte*, der en kan sjekke av hvert tema og fylle ut med egne erfaringer under oppfølgingen.
- Ellers fremkom det også i loggbøkene at *mer ressurser må tilføres* om dette skal gjennomføres i større skala.
- En nevner at de *bør bli flinkere til å bruke bilder og video i møtene* med foreldrene.

Ved gjennomlesning av loggbøkene så er det to ting som synes å ha fått mindre oppmerksomhet. Det er:

Den andre dialogen om mening og utvidelse synes å ha kommet litt i bakgrunn i forhold til grensesetting og den emosjonelle dialogen. Dette skjer ofte også i andre grupper, derfor er det viktig at veilederne er oppmerksom og forstår betydningen av den andre dialogen om fokusering, mening og utvidelse. Dette er viktig slik at den kan utformes med henblikk på denne spesielle målgruppen - som kan ha behov for å snakke og lage sammenhengende fortellinger om de store forandringer de har gjennomgått med barna sine.

Den andre dialogen dreier seg om å skape mening i deres hverdagslige verden og denne dialogen er derfor en mulighet for å formidle og utveksle erfaring om viktig og relevant hverdagskunnskap som er knyttet til den norske hverdagsvirkelighet med barn som for eksempel norsk klima, vinter og kulde, mørketid, gradestokk, snømåking, varme støvletter, votter, skjerf, ull stillongs, ullsokker, regntøy, sludd, holkeføre, snøkave med mer. Denne dialogen kan på denne måten bli et supplement til annen informasjon omkring den norske hverdagen. Det er her mange opplever et sjokk!

- Det var ingen av loggbøkene som viser at *foreldrene utformet sin egen "manual" med bilder og historier av samspill med eget barn* som de kunne bevare som et personlig minne av hva de har lært på kurset. Dette bør innføres klarere ved innledningen av fremtidige kurs.

5.: Samlet konklusjon fra evaluering av ICDP Programmet i asylmottak

Som det fremgår ovenfor, har vi fire kilder og innfallsvinkler til å evaluere hvordan programmet ble mottatt av veiledere og foreldre, nemlig gjennom:

- Intervju med veilederne om dere oppfatning av programmet og av foreldrenes opplevelse - intervju og spørreskjema
- Skriftlig intervju med anonyme svar fra veiledere på spørsmål om ”Hva ville du ha formidlet til UDI om nytten av å bruke ICDP i asylmottak?”
- Loggbøkene over de 12 møtene.
- Intervju med foreldrene

Når en sammenstiller disse kildene til informasjon om hvordan programmet er blitt mottatt så kommer følgende hovedkonklusjoner klart frem:

- *Både hos veiledere og hos foreldre har dette programmet fått en særdeles positiv mottakelse: ”De gler seg til møtene og møter trofast opp...” Eller som en av foreldrene uttrykte det:” Endelig et tema der alle ønsker å delta og som skaper engasjement!”*
- *De temaer som synes å engasjere foreldrene spesielt er kulturforskjeller - forskjeller mellom deres egen og den norsk oppdragelseskulturen. Videre er de opptatt av grensesetting i motsetning til straff og hard disiplin, det å være tilstede lytte til barna gi dem svar og vise positive følelser og kjærlighet for barna.¹⁶*
- *Av kulturelle temaer som var særlig problematisk nevnte de særlig kjønnsforskjeller; at menn og kvinner har forskjellige oppdrager-roller i deres kultur og at en også må ta hensyn til dette...(se appendiks om dette)*
- *De fleste foreldre opplevde kurset som en positiv møteplass der de kunne uttrykke seg på sitt eget morsmål og på den måten oppnå den nærkontakt som de savner fra sitt hjemland. Flere fremhevet at det var viktig at dette forble et frivillig tiltak. Det var et tiltak som synes å fylle deres tomme hverdag med mening og engasjement.*
- *De fleste ga også uttrykk for at dette burde bli et fast tilbud ved alle asylmottak og at de trengte denne uformell introduksjonen til norsk kultur og oppdragelse der de selv er aktive og utveksler synspunkter.*

¹⁶ Mange foreldre er opptatt av regulering fordi dette synes å være et av de mest utfordrende temaer for foreldre på asylmottak, særlig for foreldre med tenåringsbarn. Mange foreldre oppfatter friheten og den tilsynelatende normløsheten i den norske ungdomskulturen som særlig skremmende.

- *De fleste av foreldrene mente det ble for kort tid og at programmet bør utvides med flere møter eller at det ble mer tid på hvert møte.¹⁷ Videre ønsket flere at det ble en oppfølging av kurset slik at en kunne møtes på en regelmessig basis.*

Når det gjaldt veiledernes vurderinger så var de i hovedtrekk i overensstemmelse med foreldrenes. I tillegg ble en del andre momenter fremhevet:

- At dersom dette programmet skal implementeres i stor skala må det tilføres ekstra midler. De kan ikke gjennomføre dette opplegget i tillegg til de andre arbeidsoppgavene sine.
- Enkelte veiledere nevnte at det kan bli en konflikt mellom det å være en empatisk veileder som deltakerne skal betro seg til, og på samme tid være ansatt på asylmottaket– rollekonflikt (se appendiks II).
- Noen mente opplæring burde være mer inngående og konkret og at programmet burde kuttes ned til 10 møter. (I motsetning til hva foreldrene uttrykker!)
- For å gjennomføre kurset i de fleste kommuner vil det kreves interkommunalt samarbeide slik at en kan fylle kurset med deltakere med samme språklig og etniske bakgrunn.¹⁸

Det vil også være nødvendig å sette av ressurser til koordinering og rekruttering av mottak og ansatte. Et alternativ til å utdanne veiledere ved hvert mottak, kan være å ansette noen veiledere som kan ha grupper i flere mottak, for eksempel knyttet til hvert regionkontor eller kommunen. Dette gjelder særlig veileder med minoritetsbakgrunn, men kan også være aktuelt i forhold til norske veiledere. Det ble også nevnt at det var viktig å få videoene og materialet oversatt til de språk som er aktuelle for gjennomføring av dette programmet.

- Alenemødre i desentraliserte mottak synes å være en sårbar gruppe som lett kan falle utenfor. Det er derfor viktig å være klar over dette når en skal rekruttere mødre eller foreldre til ny ICDP kurs.(Se appendiks II)

¹⁷ Dette står i motsetning til en del av veiledernes oppfatning der de hevdet at programmet burde kuttes ned til 10 møter. For dem ble nok programmet en ekstra belastning i en travel hverdag.

¹⁸ Under kurset var det diskusjon om fordelene og ulempene med blandede grupper dvs. grupper der en hadde både asylmottakere og innvandrere med samme etniske bakgrunn som allerede har fått opphold. De fleste synes å mene at det beste ville være rene asylgrupper. Men dette blir også et praktisk spørsmål, om en kan fylle gruppene med bare asylmottakere.

Noen viktige poeng i forbindelse med de positive resultatene fra pilotprosjektet.

De positive resultatene som er oppnådd i dette pilotprosjektet har selvsagt sammenheng med selve programmets innhold; at det har appell og de opplever det som viktig. Men i tillegg skal en også være oppmerksom på følgende forhold som kan ha spilt en avgjørende rolle for det positive utfallet:

1) Sensitiveringsmøtene ble en viktig sosial møteplass for omsorgsgivere fra samme etnisk gruppe

I og med at de kan snakke sitt eget morsmål blir disse sensitiveringsmøtene en viktig sosial møteplass der de kan dele felles erfaringer knyttet til deres kulturelle bakgrunn og deres praksiser og verdier når det gjelder omsorg og oppdragelse av barn – og ikke minst deres forskjell og likheter med norsk oppdragsverdier. Dette ble et tema som de var svært opptatt av.

Dette har vist seg å være en viktig side ved ICDP Programmet; i og med at gjennomføringen er lagt opp slik at deltakerne selv må formidle sine erfaringer, blir de også aktivert og det skjer en livlig utveksling av erfaringer som igjen understøtter deres fellesskap. En sideeffekt ved disse møtene er derfor at *de får en bekreftelse på sin egen kulturelle bakgrunn* gjennom møter med personer fra samme land.

2) I tillegg ble dette et viktig forum for nettverksdannelse – gjennom utveksling av personlige opplevelser knyttet til barn og oppdragelse oppstår det en emosjonell atmosfære der de lærer å kjenne hverandre på en personlig og intim måte. Gjennom utveksling av personlige erfaringer over 12 møter fører dette at det dannes vennskap og nær kontakter – som en kvinne fra Somalia uttrykte det: ”Nå hilser vi på hverandre når vi møtes og ringer til hverandre når vi skal løse oppgaver” Med andre ord, et nært nettverk er dannet som kan bli viktig i deres fremtidige tilpasning og integrering til det norske samfunn.

3) En annen viktig side ved dette opplegget er at disse gruppene er et frivillig forum der barnefamilier fra felles språkregion kan møtes for å utveksle erfaringer om det å være foreldre og oppdra barn på asylmottak i en fremmed norsk sammenheng. Etter hvert føler deltagerne seg mer og mer trygge og frie i gruppene, og dermed kan de også etter hvert våge å stille spørsmål om vanskelige temaer de lurer på vedrørende norske verdier, barneoppdragelse, og samfunnsforhold.

4) ICDP programmet synes å ha en generell humaniserende og antivold-fremmende effekt. Dette har vist seg å være viktig i forhold til omsorgsgivere som kommer fra områder med utbredt vold og krig der vold og autoritær tvang er blitt en normal praksis både overfor kvinner og barn. Et sentralt tema i ICDP programmet er å fremme *omsorgs-empati* ved å fremheve barnet som ”person” og medmenneske. Dette smitter naturligvis over til andre menneskelige relasjoner som forhold til ektefelle, foreldre, venner osv. I og med at forhold til barn er et tema som vanligvis ikke provoserer, kan en på denne indirekte måten formidle verdier som går hinsides barnet til menneskelig relasjoner mer

generelt. Denne siden av programmet er særlig viktig i sammenhenger der vold og overgrep er et dominerende problem.

6.: Hva er implikasjonene av denne forskningsrapporten?

Implikasjonene fra dette prosjektet er et spørsmål som vil kreve videre diskusjon med de parter som er involvert. Nedenfor vil en noen spørsmål implikasjoner diskuteres i tre kategorier, nemlig:

- Tilpasning av ICDP Programmet til asylmottak – hvilke forandringer?
- Videre implementering av ”ICDP – foreldreveiledning” til nye asylmottak i Norge – hvor vidt skal programmet implementeres og hvordan?
- Videreføring av forskning/evaluering det nye programmet – hvordan skal den legges opp?

6.1. Tilpasning av ICDP Programmet til asylmottak – hvilke forandringer?

Utgangspunktet for dette prosjektet var den variant av ICDP programmet som var utviklet for omsorgsgivere med etnisk minoritetsbakgrunn. (Se referanseliste) Etter å ha gjennomført dette opplegget, er hovedkonklusjonen at det har fungert svært bra. Det har likevel kommet inn en del forslag til forbedringer og de må vektas i forhold til programmet som helhet for eksempel antall møter og prosjektets målsetting. Her følger en del av dem:

- Kulturelle forskjeller oppleves av de fleste deltakere som viktig, men det er særlig kulturelle forskjeller med hensyn *til kjønnsroller og status som synes å være et problem i forskjellig asylmottak* og som derfor bør tematiseres slik at det kan tas opp i møtene.
- Ut fra de tilbakemeldinger vi har fått (se ovenfor) får ikke den andre dialogen om *mening og utvidelse* den plass som er ment i ICDP opplegget. Her bør det skje en justering der en både tar opp mening og utvidelse i forhold til viktige hverdagstemaer som angår barn (se appendiks 2) og mening og utvidelse i forhold til barnas opplevelse av forandring og flytting. Denne dialogen ligger nær opp til språk- og begrepsopplæring og er derfor en viktig del av barnas tilpasning og integrering i det norske samfunn.
- Den tredje dialogen om regulering og grensesetting oppleves også som viktig, men det er svært vanlig. Det er mulig at den får spesielle betydning for asylsøkere fra mer tradisjonelle samfunn ved at de opplever usikkerhet og forvirring i forhold til norske liberale oppdragelsesverdier. Dette er tydeligvis et tema som bør tas opp mer og knyttes også til Barnekonvensjonen om forbud mot fysisk avstraffelse av barn.
- Flere fremhevet at de ønsker mer om *ungdom og de problemer som ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn vil oppleve i møte med norsk liberal ungdomskultur*. Dette er et stort og vanskelig tema som lett kan sprengre grensen for resten av opplegget. Derfor er et eget opplegg for ungdom under

utvikling som en egen tilpasning av ICDP Programmet. Deler av dette programmet vil nå bli inkludert som et kapittel i asyl-manualen.

- Større vektlegging av *ICDPs aktivering og myndiggjøringsmodellen* for intervensjon (i motsetning til traume- eller atferdsorientering), for å forhindre at det forveksles med andre opplegg på området.
- Et spørsmål er i hvor stor grad ICDP opplegget skal ta inn sosial kunnskap om ellers er del av innføringsprogrammet for flyktninger? Vi tror det er viktig at sosial kunnskap som gjelder barn og barns tilpasning til Norge bør i større grad integreres i program.
- Dette kan bety at i tillegg til selve manualen bør det utarbeides en *eksempelsamling gjerne med bilder(tegninger) og tekst som illustrerer typiske dialoger mellom foreldre og barn i viktige hverdags situasjoner for omsorgsgivere og barn fra asylmottak*. Her bør det også legges inn oppgaver som på en konkret måte tar opp de temaer som er nevnt ovenfor. Dette kan bli en viktig utvidelse av opplegget – som vil kreve ekstra finansiering (se appendiks II punkt 5).

6.2. Videre implementering av ”ICDP – foreldreveiledning” til nye asylmottak i Norge – hvor vidt skal programmet implementeres og hvordan?

Hva som vil skjer her er opp til BLD og UDI, riktignok foreligger det en Stortingsproposisjon der implementering av ICDP i asylmottak er nevnt, men spørsmålet er likevel hvor vidt skal programmet implementeres, overfor hvilke målgrupper, av hvem og når. Med andre ord det må foreligge en målsetting og en handlingsplan som ikke bare avhenger av ICDP, men av myndighetens politiske målsettinger og den rolle de mener ICDP bør spille i en overordnet plan for å støtte og forbedre barns og foreldres livssituasjon i asylmottak. Skal det være noen få utvalgte asylmottak eller skal dette gjennomføres som en fast ordning ved alle asylmottak, som flere deltakerne i opplegget har foreslått?

Avhengig av de svar som gis på disse spørsmål vil ICDP organisere de faglige sidene ved en slik implementering. Dette betyr konkret følgende:

- Trene opp et team av ICDP trenere¹⁹ i asylvarianten. Disse skal lære opp veiledere på de forskjellige asylmottak, som igjen skal holde grupper med omsorgsgivere i asyl. Det vil være et stort koordineringsarbeide knyttet til dette, og opplæringen vil ta en viss tid.
- Som påpekt tidligere i denne rapporten må dette koordineres med det lokale hjelpeapparatet/kommunen og med andre asylmottak slik at de forskjellige språkgruppen kan fylles i tråd med opplegget (se side 23)
- Det bør i forbindelse med implementeringen også legges opp regelmessige møter for trenere og veiledere i asylvarianten hvert halv år, også med oppfriskingskurs der det trengs. Dette er også svært viktig for å holde

¹⁹ Disse må være tilgjengelig til å kunne reise når det passer

engasjementet oppe – for det fører igjen til at veilederen faktisk holder foreldregrupper jevnlig.

- I tillegg til manual som er utformet for denne målgruppen (som er under forberedelse) bør det kanskje utarbeides tilleggsmateriale i form av *eksempelsamling og en innføringsfilm* tilpasset ICDP i asylmottak.
- *Friske midler*: Alle representanter fra asylmottak som deltok i dette prosjektet mente at en videre implementering av ICDP opplegget for asylmottak vil kreve ekstra midler fra departementet/UDI. Det vil ikke være mulig å gjennomføre et slikt opplegg innenfor rammen av deres eksisterende kapasitet.
- Totalt sett vil en større implementering sannsynligvis kreve at det må ansettes *en person/trener i fulltids stilling* som kan både ha oversikt og kontroll over det faglige og det logistiske sidene ved implementeringen.

En ide kan være å implementere ICDP i en 2-steps prosess, der en først holder 3-dagers seminarer for deltakerer fra flere asylmottak, og at man i etterkant rekrutterer noen av deltakerne til å bli ICDP veiledere. Da vil man få tak i de mest motiverte, samtidig som også de andre deltakerne på seminaret vil lære mye om ICDP, og kan bruke denne kunnskapen i sitt arbeid i mottaket. En slik fremgangsmåte vil altså både lette arbeidet med rekruttering og å spre ICDP til mange ansatte i asylmottak.

6.3. Videreføring av forskning/evaluering det nye programmet – hvordan skal den legges opp?

En forsvarlig gjennomføring (implementering) forutsetter også at dette legges inn en evaluerende komponent i de sensitiviseringsprosjektene som settes i gang, slik at en kan vurdere både

- kvaliteten av gjennomføring av selve programmet,
- hvordan det er blitt mottatt av de forskjellige deltakerne
- hvilken effekt det har hatt på barna
- hvilken effekt det har hatt på foreldre
- hvilken effekt det har hatt på de asylansatte og selve institusjonen

Med andre ord, evalueringen bør fortsette videre parallelt med en ny implementering, slik at en kan få en løpende korreksjon og validering av hva som fungerer bra og hva som bør korrigeres og forbedres.

Se for øvrig brev til UDI om ICDPs rolle i denne forbindelse som foreligger i appendiks 3.

7. Avsluttende kommentar.

Selv for oss som har utformet dette programmet, er det overraskende at mottakelsene skulle bli så positiv både hos foreldre og veiledere. Slik vi tolker dette, må en forstå disse positive reaksjonene hos foreldrene på bakgrunn av en heller trist og meningsløs hverdag der usikkerhet om fremtiden og manglende kontakt med hjemlandet er fremtredende. I en slik sammenheng kan ICDP programmet fylle deres hverdag på en meningsfull måte både fordi det blir en attraktiv sosial møteplass der de frivillig kan delta og snakke sitt eget språk, og dele erfaringer om generelle menneskelige temaer som kontakt og omsorg for egne barn og andre.

I motsetning til en del andre tiltak i asylsammenheng, er dette programmet frivillig og åpent i den forstand at det gir plass til deltakernes egen aktivitet og synspunkter. På denne måten formidles indirekte en opplevelse av mestring og fellesskap fremfor en følelse av mindreverdighet og svikt. I og med at de snakker sitt eget språk tør de å stå frem og gi uttrykk for sin erfaring på områder de kjenner inngående, nemlig deres samspill og forhold til egne barn. Dette er en sentral del av deres verden som nå åpnes opp for diskusjon der de kan vise sin erfaring og kompetanse.

Nå er det viktig å være klar over at evalueringen er en mottaker- reaksjonsevaluering (reception study): Er programmet brukbart på denne gruppen? Hvordan opplever de å delta? Osv. Dette er en viktig evaluering fordi dersom et program ikke har appell eller oppslutning er det vanskelig å gjennomføre. Målsettingen med ICDP Programmet i asylmottak går hinsides det å skape mening i deres øyeblikkelige situasjon – selv om det i seg selv er en viktig målsetting. Målsettingen er også å påvirke deres omsorg og oppdragelse på en positiv måte som vil fremme både deres egen og barnas utvikling og tilpasning til det norske samfunn.

Dette er en mer ambisiøs målsetting som vil kreve mer langsiktig oppfølging der en må vurdere om det har skjedd reelle, langsiktige og positive forandringer²⁰ i deres samspill og omsorg for barna og i barns tilpasning til for eksempel barnehage og skole. Dette er et mer krevende prosjekt som vil kreve et mer inngående og kostbart design. Vi kan derfor ikke slutte noe om den langsiktige effekten av dette programmet i asylmottak, men det vi kan konkludere, er at programmet har fått en uventet positiv mottakelse, og det i seg selv er en egen verdi og målsetting.

En mer utfyllende rapport vil følge over både opplevelsen av å være i asylmottak og å delta i ICDP kurset.

²⁰ "Positive forandringer" er selvsagt et problematisk tema i en kulturell sammenheng. Likevel er det stort sett konsensus om de grunnleggende temaene i ICDP Programmet som i store trekk samsvarer med barns universelle rettigheter. Likedan er det også i store trekk konsensus om de fleste overgrep som skjer mot barn, fra fysisk avstraffelse til kjønnslemlestelse – at disse må stoppes.

Noen referanser:

- ”Foreldreveiledning for etniske minoriteter basert på ICDP metoden – 2003-2005” Rapport til BLD fra ICDP stiftelsen. (K.H. & M.H)
- ”Manual for ICDP Programmet tilpasset omsorgsgivere med minoritetsbakgrunn” (2006) – ICDP stiftelsen. (K.H.)
- ”Foreldreveiledning basert på ICDP metoden tilpasset barnevernet. Et pilotprosjekt. 2006. Rapport til BLD fra ICDP stiftelsen (I.E.)
- ”ICDP for foreldre med minoritetsbakgrunn med barn i barnevernet” (2007). Rapport til BLD fra ICDP stiftelsen. (K.H)
- ”Rapport fra forundersøkelse om barn og foreldre på asylmottak” Rapport til ICDP og BLD fra Michael Hundeide
- ”Innføring i CDP Programmet”: Manual i forbindelse med kurs. 2007. Fra ICDP stiftelsen (Karsten Hundeide)

8. Appendiks:

I. Til deltakerne i asylprosjektet 2008.

Vi begynner å nærme oss slutten på gjennomføringen av prosjektet. Det var derfor meget interessant og viktig for oss å få deres tilbakemeldinger på møtet på Gardermoen. For å oppsummere noen av disse inntrykkene kunne det være fint om dere ville svare på noen få spørsmål som dere sender tilbake til ICDP så snart som mulig (e-mail: icdp@icdp.no merket ”inntrykk av ICDP Programmet”). Dette kommer til tillegg til det generelle evalueringsopplegget med besøk og avsluttende seminar.

Andre relevante dokumenter og spørreskjemaer vil følge i den mer utfyllende rapporten.

II. Innspill fra forsker/evaluator som besøkte til sammen 9 asylmottak²¹

1) Mulige rollekonflikter

Et tema som ble tatt opp av et par mottaksansatte mens jeg reiste rundt, var rollekonflikten som enkelte av de mottaksansatte involvert i ICDP lett kan komme i, når de i det ene øyeblikket skal formidle ICDP kursets budskap om sensitivisering og empati, og i neste øyeblikk kanskje må formidle et budskap om at asylforeldrene med familie må transporteres ut av landet. Her ligger det en rollekonflikt som er meget viktig å være seg bevisst. Det ligger her til rette for at mottaksansatte som blir involvert som trenere i ICDP programmet vil delta i et fora preget av åpenhet og tillit, dermed vil de også lett komme i en posisjon der de vil få tilgang på høyest personlig informasjon. Det vil også kunne oppstå bindinger og vennskap mellom asylforeldre og mottaksansatte som kan skape lojalitets konflikter. Det er viktig å være klar over de potensielle etiske dilemmaene som kan oppstå i forbindelse med dette, slik at en kan være i forkant med å utvise varsomhet og avverge urimelige hendelser og situasjoner.

2) Kulturelle oversettere på mottakene og i ICDP

Det synes å være praksis på de fleste mottak å ansette en (eller flere) person som selv har vært asylsøker og som dermed også ofte får rollen som en slags kulturell oversetter i mottakshverdagen. På 7 av i alt 9 besøkte mottak var dette tilfelle. Kun et av de 9 asylmottakene jeg har besøkt i løpet av dette arbeidet for ICDP, har ingen tidligere asylsøker/innvandrere i staben. Veldig ofte er disse kulturelle oversetterne arabisk talende, og fungerer dermed både som språklige og kulturelle oversettere over til de asylsøkerne som kommer fra den arabisk talende del av verden. På de 7 mottakene jeg refererer til innehar denne kulturelle oversetter funksjonen av mottaksansatte fra henholdsvis: Irak, Irak/kurdisk, Iran, Eritrea, Bosnia, Sri Lanka.

De mottaksansatte med innvandring /asyl bakgrunn innehar forskjellige stillinger og funksjoner på mottaket. En var mottaksleder, en annen nestleder på mottaket, 4 var miljøarbeidere, en var barne- og helse ansvarlig. Felles for dem alle var at de fungerte som kulturelle oversettere, og at de dermed var innehavere av en type *erfarings- autoritet* i kraft av deres egen erfaring som asylsøker/ innvandrere. Denne kulturelle oversetter funksjonen og rollen i mottakshverdagen er meget interessant, men av og til kan den også by på noen utfordringer og problemer.

I ICDP programmet rettet mot asylsøkere og bosatte flyktninger er også denne kulturelle og språklige oversetter funksjonen helt sentral. Det viser seg også at av de 6 mottakene som nå er inkludert i ICDP pilotprosjektet, utøver 5 (av i alt 6) ikke- norske deltagerer "denne (eller en tilsvarende) kulturell oversetter funksjon" i forbindelse med deres arbeid i asylmottakshverdagen.

Under møtet på Gardermoen kom det til diskusjon om denne oversetter funksjonen, i og med at en av de norske deltagerne blant annet synes det var vanskelig å forholde seg helt passiv under ICDP gruppene, mens alt foregikk på morsmålet. "Hvordan kan en vite at

²¹ Dette vil også bli mer inngående dekkende i den siste rapporten som er basert på større materiale.

ting faktisk blir oversatt i tråd med det som er intensjonen?” Det er jo også viktig at det oversettes tilbake til den norske treneren. Poenget her er at den kulturelle oversetteren får stor definisjonsmakt (definisjonsmonopol) i forhold til det som formidles videre, og selv om det kanskje nettopp er det som er intensjonen, kan dette også by på enkelte problemer. En kan ikke alltid vite at intensjonen i det som formidles er det samme som blir formidlet til asylforeldrene. En måte å løse dette på vil være å tilby egne kurs der problemer rundt den kulturelle oversetter rollen i ICDP sammenheng taes opp og problematiseres. (Dette kunne kanskje også i flere sammenhenger være en god ide i forbindelse med tilsvarende kulturell oversetter funksjon på asylmottakene).

3) Isolerte alenemødre på desentraliserte mottak?

Mens jeg har vært rundt og snakket med foreldre og ansatte på asylmottak, har en særlig fra mottaksledernes side formidlet veldig positive erfaringer og holdning til det å ha såkalte desentraliserte mottak med desentralisert boform. Det fremheves at denne desentraliserte boformen på mottak er mye bedre for barna og familiene. (Dette er også behørig omtalt i rapporten fra forundersøkelsen).

Fordelene med de desentraliserte asylmottakene, hevdes det, er at asylantene i større grad opplever å ha sine egne uavhengige liv uten å bli behandlet som klienter. Det er dette som er det rådende omkvedet. Etter hvert fremkommer det imidlertid flere nyanser, og at det er fordeler og ulemper med begge mottaksformene. Videre kan det også være meget store innbyrdes variasjoner blant de sentraliserte og de desentraliserte mottakene med hensyn til boligstandard, drift, avstand til mottakssenter osv. *Ut fra mine observasjoner og erfaringer er dette en gruppe som kan ha en tendens til å bli isolerte på de desentraliserte mottakene, og det er alene forsørgerne. (fortrinnsvis alenemødre med små barn).* Generelt sett ble jeg overrasket over i hvor stor grad mange av alenemødrene med små barn ble overlatt til seg selv uten at de fikk tilgang på språkopplæring eller informasjonskurs. Det er mitt inntrykk at dette i særlig grad kunne gjøre seg gjeldende på de desentraliserte mottakene, hvor mottaksledelsen ofte har mindre oversikt over hvor de forskjellige asylantene faktisk bor. Jo mer desentralisert beboelse i utstrekning, desto større fare for at alene mødre med barn under barnehage alder vil bli isolert. Dette er et viktig poeng, og det er også meget relevant i forbindelse med implementering av ICDP, at en faktisk søker å nå denne svake gruppen. Det er åpenbart at intensjonen med den såkalte barnebasen, fra UDI's side nettopp er å nå de enslige småbarnsforeldrene, slik at barna deres, som ikke er i barnehagealder²², kan passes mens foreldrene går på norsk kurs eller informasjonskurs.

4) Kjønsroller

Kjønsroller og autoritetsstrukturene internt i familiene er viktige faktorer å være klar over under implementering av ICDP programmet. Kulturforskjeller om kjønsroller er tett knyttet sammen med alder og autoritet, og de aktualiseres på interessante og komplekse måter under oppdragelse av sønner og døtre. En beretning som illustrerer dette ble fortalt av en barneansvarlig på et av mottakene som var ca 30 år gammel. Det

²² Det vil si en alder der UDI (og eventuelt mottaket) vil betale eller subsidiere utgiftene i forbindelse med barnehage oppholdet. Fra UDI's side betales barnehage for barn som er 4 år og oppover, men ofte betaler de enkelte mottakene for barn som er fra 2-4 år. Praksis vil her variere mellom de forskjellige mottakene.

kunne ofte hende at hun sa fra til foreldrene som kom for å hente barna sine på barnebasen, at de måtte ta med regntøy til ungene eller kle på barna mer om vinteren. Vanligvis gikk dette helt greit å formidle, *men hun la merke til at i de tilfellene dette ble formidlet til fedre fra Midtøsten og Sør-Asia, da kunne det bli tatt ille opp. Hennes erfaring var at en mann fra Midtøsten eller Sør-Asia ikke så lett tok råd fra en yngre vestlig kvinne om hva som var best for barna sine, selv vedrørende et så prosaisk tema som regnstøy og vinterbekledning.* Dette ble gjerne oppfattet som en underminering av mannes autoritet i relasjon til barna, en maskulin autoritet som i utgangspunktet ofte opplevdes å være truet i den norske asylsøker tilværelsen. Hun fortalte dessuten videre om to andre kvinner som også var ansatt på det samme asylmottaket, men som var eldre (dvs. ca 50 og 60 år), hun kunne fortelle at disse *kvinnene kunne lire av seg de mest belærende (og fornærmende) kommanderinger uten at de samme mennene ble provosert i det hele tatt.* Og dessuten, de to eldre kvinnene som også hadde mer innflytelsesrike stillinger på mottaket, kunne gjerne finne på å gi en frustrert og provosert mann (fra samme del av verden) en klem eller et klapp på skulderen, og dermed ta brodden av konflikten, mens det ville være helt utenkelig for henne å gjøre det samme, fordi det ville oppfattes som upassende. Ved et par anledninger hadde hun forsøkt å gi klemmer til menn fra denne regionen i situasjoner der dette passet seg i tråd med en norsk kodeks, men hun opplevde at dette ble oppfattet som upassende.

Her har vi altså et eksempel på hvordan kjønnsroller er filtret i hop med en rekke andre faktorer som alder, autoritet, ære/ skam osv. Kulturforskjeller vedrørende kjønnsroller aktualiseres i svært mange sammenhenger under implementering av ICDP. Det vil også være et meget aktuelt og brennbart tema under eventuelt videre implementering av ICDP overfor ungdom. Hva slags implikasjoner dette bør ha i forhold til justering og videre implementering av ICDP programmet er viktig å vurdere og komme frem til.

Et av de mest aktuelle og brennbare temaene for diskusjon var kulturelle forskjeller i "barneoppdragelse" av ungdom, og særlig vedrørende *frihet* versus *kontroll* av tenåringer som forsøker å etablere et sosialt liv i en fremmed norsk ungdomskultur.

5) Den utvidende dialogen.

Det kunne kanskje være en ide å knytte den andre dialogen opp til den uformelle språk trening i norsk, og generelt til det å fokusere på temaer og ting som er relevante i deres nye norske hverdag på asylmottaket. For eksempel temaer som tilpasninger til den norske vinteren og klima: Mørketid, gradestokk, snømåking, kuldegrader, sheroks støvletter, votter, skjerf, ull stillongs, ullsokker, regntøy. Piggdekk, sludd, holkeføre, snø kave...

En kan tenke seg at disse temaene formidles langs to parallelle akser, en turistbrosjyre/ lærebok akse og en mer praktisk hverdagslivs akse. La oss ta et eksempel, vi kan tenke oss et tema Den Nord Norske Vinteren formidlet på denne måten langs disse 2 parallelle akser

- *Turistbrosjyre / lærebok* aksene med mørketid, nordlys, sola snur, skare snø, brøyte bil, isbre, reinsdyr, same, torskefiske, fine bilder er viktig.

- *Hverdagsliv aksen..* . Stå opp om morgenen, helt mørkt ute, gradestokk, minus 15 grader celsius, drikke tran, påkledning (ha med alle rekvisittene)... stillongs, polvotter, lue, lungebetennelse, øreverk...

Poenget er å gripe fatt i meget nærliggende og relevante temaer i deres hverdag, og gå langs disse temaene og samtidig drive med språkopplæring. Relevante temaer som jeg har illustrert her er: Vinter og det norske klima, bekledning og tilpasning til dette. Dette er ting som ofte er totalt fremmed for dem når de kommer. Alenemødre fra Eritrea har ikke fjerneste peiling på hvordan de skal kle på seg selv eller sin 2 år gamle sønn for å rustes mot vinteren på i Norge. Dette er ting vi tar for gitt. Jeg traff flere mottaksansatte som ironiserte over hvor uansvarlig asylforeldre var som sendte barna sine på barnehagen uten regntøy, votter og stillongs. Poenget er at dette er noe de ikke mestrer, og som vi tar for gitt.